

สุวรรณภูมิ : ศึกษาและตีความจากคัมภีร์

SUVARNABHUMI: STUDY AND INTERPRET FROM SCRIPTURES

มานพ นักการเรียน¹, วิญญู กิณะเสน, บานชื่น นักการเรียน, ฉัชศุภางค์ สารมาศ

Manop Nakkannian¹, Winyou Kinasen, Banchuen Nakkannian, Chatsuphang Saramart

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย¹

Mahamakut Buddhist University, Sirindhornrajavidyalaya Campus¹

Corresponding Author, e-mail: mnakkarreiyn@gmail.com¹

Received 27 January 2025; Revised 15 April 2025; Accepted 30 June 2025

*****

บทคัดย่อ

สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมแห่งหนึ่งของโลกตะวันออก เช่นเดียวกับอารยธรรมจีนโบราณและอินเดียโบราณ เป็นศูนย์กลางทางการค้าที่พวกพ่อค้าชาวอินเดียเดินทางไปค้าขาย เป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาตั้งมั่นนอกประเทศอินเดียเป็นครั้งแรก โดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ซึ่งเกิดขึ้นหลังการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ในพุทธศตวรรษ 3 โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ เป็นประธานภายใต้การอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช จัดเป็นยุคที่ 1 ใน 4 ยุค ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เรียกว่า ยุคเถรวาทแบบสมัยอโศก

การศึกษาตีความประวัติศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังดินแดนสุวรรณภูมิ โดยอาศัยคัมภีร์สมันตปาสาทิกา คัมภีร์มหาวงศ์ และคัมภีร์ทีปวงศ์ ทำให้ได้ประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การส่งพระสมณทูตไปประกาศพระพุทธศาสนาในที่ต่าง ๆ, พระโสณเถระและพระอุตตรเถระในฐานะเป็นพระสมณทูต, นางรากษส – นางผีเสื้อน้ำ - ปีศาจ, พระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นเพียงตำนานหรือบุคคลที่มีตัวตนจริงในทางประวัติศาสตร์และการพัฒนาระบบกษัตริย์ตามคติอินเดีย

คำสำคัญ: สุวรรณภูมิ; พระสมณทูต; นางผีเสื้อน้ำ

Abstract

Suvarnabhumi is a land of one of the civilizations of the Eastern world, similar to the ancient Chinese and ancient Indian civilizations. It is a trading center where Indian merchants traveled to trade. It is the land where Buddhism was first established outside of India, led by Phra Sonathera and Phra Uttarathera, which occurred after the 3rd Buddhist Council in the 3rd century, with Phra Mokkalliputtissa Thera as the president, under the

patronage of King Ashoka the Great. It is considered the first of the 4 eras of Buddhism in Thailand, called the Theravada era of the Asoka period.

Studying and interpreting the history of the spread of Buddhism to Suvarnabhumi using the Samantapasadika, Mahavamsa, and Dipavamsa scriptures has led to various issues, such as the sending of monks to proclaim Buddhism in various places, Phra Sonathera and Phra Uttarathera as Buddhist missionaries, Raksa woman - water giantess - demon, Phra Sonathera and Phra Uttarathera are just legends or real people in history and the development of the monarchy system according to Indian beliefs.

Keywords: Suvarnabhumi; Buddhist missionary; Water Giantess

บทนำ

สุวรรณภูมิ แปลตามศัพท์ว่า “แผ่นดินทอง” เป็นชื่อดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ คือเป็นดินแดนซึ่งเต็มไปด้วยของดีมีค่าหายาก แหล่งผลิตผลจากป่า และผลิตผลทางการเกษตร (ประทุม ชุมเพ็งพันธ์ุ, 2546) ไม่ใช่เป็นชื่อบ้านเมือง รัฐหรืออาณาจักรในทางการปกครองที่มีกษัตริย์ชนชั้นสูงปกครอง สุวรรณภูมิเป็นศูนย์กลางทางการค้า ที่พวกพ่อค้าชาวอินเดียเดินทางไปค้าขายนั้นมีอยู่จริง แต่ไม่ได้ให้ความกระจ่างถึงสถานที่ตั้งของดินแดนนั้น เป็นที่ทราบแต่เพียงว่า เป็นดินแดนที่อยู่ทางตะวันออกของประเทศอินเดียเท่านั้น จนเป็นที่ยอมกันกันในปัจจุบันว่า สุวรรณภูมิเป็นดินแดนอยู่ในภูมิภาคอุษาคเนย์ หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นดินแดนที่ขนานด้วยมหาสมุทร 2 แห่งคือ มหาสมุทรแปซิฟิก เป็นเส้นทางติดต่อถึงจีน และมหาสมุทรอินเดีย เป็นเส้นทางติดต่อถึงอินเดียและดินแดนอื่น ๆ ทั่วโลก

สุวรรณภูมิเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาได้เข้ามาตั้งมั่นนอกประเทศอินเดียเป็นครั้งแรก โดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ซึ่งเกิดขึ้นหลังการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ในพุทธศตวรรษที่ 3 โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช ทำให้เรียกว่าจากดินแดนของพระพุทธเจ้ามาสู่ดินแดนแห่งทองคำ

สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมแห่งหนึ่งของโลกตะวันออก เช่นเดียวกับอารยธรรมจีนโบราณและอินเดียโบราณ ไม่ว่าจะเป็นด้านเกษตรกรรม (การเพาะปลูกข้าวและการเลี้ยงสัตว์-ไก่) การยกย่องเพศหญิงเป็นใหญ่กว่าเพศชาย ซึ่งแตกต่างจากอินเดียและจีนแบบตรงกันข้าม อาหารหลักซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบด้วยสมุนไพร และมีความเชื่อทางศาสนาเป็นแบบศาสนาอุคบรรพกาล

บทความนี้ ศึกษาตีความสุวรรณภูมิในประเด็นต่าง ๆ ที่สืบเนื่องกับประวัติศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังนานาประเทศ โดยเฉพาะในดินแดนสุวรรณภูมิ โดยอาศัยคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ในตอนว่าด้วยการส่งพระเถระไปประกาศพระศาสนาต่างประเทศ ซึ่งรจนาโดยพระพุทธโฆสะ เมื่อพ.ศ. ใกล้เคียงถึง 1,000 คัมภีร์มหาวงศ์ ในบทที่ 12 นานาเทศปาทะ ความเลื่อมใสของนานาประเทศ ซึ่งรจนาขึ้นโดยพระมหา

นามเถระและคณะบัณฑิต เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 11 และคัมภีร์ทีปวงศ์ ในปริจเฉทที่ 8 ว่าด้วยการส่งพระไปประกาศศาสนาในที่ต่าง ๆ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้แต่ง สันนิษฐานว่า มีผู้เขียนหลายคนและหลายรุ่น สืบเนื่องตงทอดกันมา เดิมใช้สวดในลักษณะมุขปาฐะ ต่อมา ในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 9- ปลายพุทธศตวรรษที่ 10 จึงได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก เพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดเจนนมากยิ่งขึ้น เป็นคุณูปการต่อการศึกษาด้านสุวรรณภูมิศึกษาต่อไป

ประเด็นการส่งพระสมณทูตไปประกาศพระพุทศาสนาในที่ต่าง ๆ

1. หลักวิรัชชวาท ในฐานะเป็นหลักการเริ่มต้นแห่งการประกาศพระศาสนาในพุทธศตวรรษที่ 3 เป็นหลักหมายแห่งการประกาศพระศาสนา

ในการสังคายนาครั้งที่ 3 ปรารภเหตุเดียรฉัตรปลอมบวชในพระพุทศาสนาเป็นจำนวนมาก อาจเป็นพระภิกษุที่มีแนวคิดแตกต่างไปจากฝ่ายตน คณะสงฆ์โดยการนำของพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ มีพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ และเพื่อจะชำระสงฆ์ให้บริสุทธิ์ จึงได้ตั้งโจทย์ถามว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีปรกติตรัสอย่างไร” คำตอบที่ใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินคือ “วิรัชชวาท” มีความหมายว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีปรกติตรัสจำแนกแยกแยะ” (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/55)

การประกาศพระศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ รวม 9 สาย ได้แก่ สายที่ 1 พระมัทธมนติกเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่แคว้นกัษมีระและแคว้นคันธาระ สายที่ 2 พระมหาเทวเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่มทิสกมณฑล สายที่ 3 พระรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่วันวาสิชนบท สายที่ 4 พระโยนกธรรมรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่อปรนตกชนบท สายที่ 5 พระมหาธรรมรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่มหารัฐชนบท สายที่ 6 พระมหารักขิตเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่รัฐโยนก สายที่ 7 พระมัทธมเถระ พร้อมด้วยคณะ คือพระกัสสปโคตรเถระ พระอฬกเทวเถระ พระทุนทุภิสสรเถระ และพระสหัสสเทวเถระ ไปประกาศศาสนาที่หิมวันตประเทศ สายที่ 8 พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่สุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นดินแดนที่ไม่ทราบที่ตั้งอย่างชัดเจนว่าอยู่ในรัฐใด แต่รวม ๆ คือดินแดนในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และสายที่ 9 พระมหินทเถระ โอรสของพระเจ้าอโศกมหาราช ไปประกาศศาสนาที่เกาะตัมพปณณทวีป (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/58-95) จึงเป็นการไปเพื่อแสดงหลักวิรัชชวาทคือหลักการมองความจริงอย่างจำแนกแยกแยะให้ครบถ้วนรอบด้าน เป็นไปตามเหตุปัจจัย ทุกสิ่งเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย ไม่มีอะไรเกิดขึ้นเองอย่างลอย ๆ การเกิดขึ้นและการดับไปของทุกข์ จึงเป็นไปตามเหตุปัจจัย เป็นไปตามหลักแห่งปฏิจจสมุปบาทนั่นเอง

2. โอวาทปาติโมกข์ในฐานะแม่บทแห่งการเผยแผ่พระพุทศาสนา

โอวาทปาติโมกข์เป็นแม่บทแห่งการเผยแผ่พระพุทศาสนา ประกอบด้วย 13 ข้อ จัดเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่ม 1 คือหลักการ 3 ได้แก่ 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง (สพฺพปาปสฺส อภฺรณฺ) 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม (กุสลสฺสุปฺสมปทา) 3) การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว (สจิตฺตปริโยทปนฺ) นี่คือการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (เอตํ พุทฺธานสาสนํ ฯ)

กลุ่ม 2 คือ อุดมการณ์ 4 ได้แก่ 4) ความอดทนคือความอดกลั้นเป็นตบะอย่างยิ่ง (ขณฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา) 5) พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า นิพพานเป็นบรมธรรม (นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา) 6) ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต (น หิ ปพฺพชิตฺโต ปฺรฺบุพฺผาตี) 7) ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ (สมโณ โหติ ปรี วิ เหฐยนฺโต ฯ)

กลุ่ม 3 คือวิธีการ 6 ได้แก่ 8) การไม่กล่าวร้ายผู้อื่น (อนฺูปวาโท) 9) การไม่เบียดเบียนผู้อื่น (อนฺูปฆาโต) 10) ความสำรวมในปาติโมกข์ (ปาติโมกฺเข จ สํวโร) 11) ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหาร (มตฺตถนฺนฺตา จ ภาตฺตสมฺมึ) 12) การอยู่ในเสนาสนะที่สงัด (ปฺนตถนฺจ สยนาสนํ) 13) การประกอบความเพียรในอธิจิต (อธิจิตฺเต จ อาโยโค) นี่คือการสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย (เอตํ พุทฺธานสาสนนฺติ ฯ) (ที.ม. (ไทย) 10/90/50)

พระสมณทูตทั้ง 9 สาย ยึดโอวาทปาติโมกข์เป็นแม่บทแห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในที่นี้แสดงให้เห็นตัวอย่างคือ พระโสมณเถระและพระอุตฺตรเถระยึดแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังกล่าว โดยเฉพาะการเป็นสมณะเพราะไม่เบียดเบียนผู้อื่นทั้งในทางชีวิต ทรัพย์สิน ฯลฯ และเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค ดังข้อความที่ตอบแก่ชาวพื้นเมืองว่า “เป็นสมณะเพราะงดเว้นจากการทำชีวิตสัตว์ให้ตกล่วงไป จากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ จากความประพฤติผิดในกาม จากการพูดเท็จ จากการดื่มน้ำเมา เป็นผู้ฉันหนเดียว มีศีล ประพฤติพรหมจรรย์ มีกัลยาณธรรม (สมณฺา นาม มยํ วิรตา ปาณาติปาตา วิรตา อทินฺนาทานา วิรตา กาเมสุ มิจฺฉาจารา วิรตา มุสาวาทา วิรตา มชฺชปาณา เอกภตฺติกา สีลวนฺโต พฺรหมจารีโน กลยาณธมฺมา)” (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/62)

3. พระสมณทูต ในฐานะเป็นผู้ทำกิจของตนให้เสร็จแล้ว ก่อนไปประกาศพระศาสนา

พระสมณทูตเป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้า ก่อนไปประกาศพระศาสนา ได้ทำกิจของตนให้บริบูรณ์แล้ว ดังที่พระพุทธเจ้าได้รับสั่งกับภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์ 60 รูป ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง (คือโลภะ) ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอ ก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกัน 2 รูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40)

พระสมณทูตทั้ง 9 สายได้ทำกิจของตนให้บริบูรณ์แล้ว ในที่นี้แสดงให้เห็นตัวอย่างคือ พระโสมณเถระและพระอุตฺตรเถระในฐานะเป็นพระสมณทูต ที่พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระส่งไปประกาศพระศาสนา

ดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นผู้เข้าร่วมในการทำสังคายนาครั้งที่ 3 เป็นผู้ทำกิจส่วนตัวเสร็จแล้ว โดยเป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้คือ เป็นผู้ทรงปริยัติแตกฉานในปฏิสัมพันธ์ และชำนาญในไตรวิชา คือ 1. ปุพเพนิวาสานุสติญาณ ความรู้ที่ได้ระลึกชาติได้ 2. จุตูปปาตญาณ ความรู้จุดและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย และ 3. อาสวักขยญาณ ความรู้ที่ทำอาสวะให้สิ้น (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/55)

4. เกรบัญญัติ

เมื่อมีการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราชเสร็จแล้ว พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระอาจมองเห็นว่า พระพุทธศาสนาไม่อาจตั้งมั่นในดินแดนพุทธภูมิได้อย่างมั่นคง แล้วมีความคาดหวังว่า ดินแดนอื่น ๆ ซึ่งเป็นปัจฉิมดินแดน อาจทำให้พระศาสนาตั้งมั่นอยู่ได้นานได้ ดังมีข้อความที่ปรากฏในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ว่า “พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระได้ดำริว่า “ในอนาคต พระศาสนาจะพึงตั้งมั่นอยู่ด้วยดีในประเทศไหนหนอ ?” จึงได้มีความคิดว่า “พระศาสนาจักตั้งมั่นอยู่ด้วยดีในปัจฉิมดินแดน” ท่านจึงมอบศาสนกิจนั้นให้เป็นภาระของภิกษุเหล่านั้น แล้วส่งไปในรัฐต่าง ๆ” (วิ.มหา.อ. 1/58)

คัมภีร์สมันตปาสาทิกา ได้กล่าวถึงการบัญชาหรือโอวาทของพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ประธานการทำสังคายนาที่ 3 ซึ่งเป็นผู้คัดเลือกพระสมณทูต เพื่อส่งไปประกาศศาสนายังดินแดนต่าง ๆ เป็นการเฉพาะ บางสาย ได้แก่ สายที่ 1 พระมหินทเถระไปยังรัฐกัมมิระคันธาระ และสายที่ 2 พระมหาเทวเถระ ไปยังมหิสกมณฑล ด้วยสั่งว่า “ท่านไปยังรัฐนั้นแล้ว จงประดิษฐานพระศาสนาในรัฐนั้น” (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/58) และสายที่ 9 ส่งพระมหินทเถระ พร้อมกับพระอิฎฐิเถระ พระอุตติเถระ พระภัททสาเถระ พระสัมพลเถระ สุขุมสามเณร และภิกษุอุบาสก ไปยังเกาะตัมพปณณทวิป ด้วยสั่งว่า “พวกท่านไปยังเกาะตัมพปณณทวิปแล้ว จงประดิษฐานพระศาสนาในเกาะนั้น” (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/58)

คัมภีร์มหาวงศ์ ในบทที่ 12 นานาเทศปสาทะ ความเลื่อมใสของนานาประเทศ ได้กล่าวถึงการบัญชาหรือโอวาทของพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเฉพาะแก่สายที่ 9 พระมหินทเถระ พร้อมกับ พระอิฎฐิเถระ พระอุตติเถระ พระสัมพลเถระ และพระภัททสาเถระ โดยสั่งว่า “ท่านทั้งหลายจงประดิษฐานศาสนาของพระชินเจ้าอันนารีนรมย์ใจไว้ที่เกาะลังกาอันนารีนรมย์ใจเถิด” (พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต, 2553)

คัมภีร์ทีปวงศ์ ซึ่งเป็นพงศาวดารเก่าแก่ที่สุดของลังกา ในปริจเฉทที่ 8 ว่าด้วยการส่งพระไปประกาศศาสนาในที่ต่าง ๆ ได้กล่าวถึงประเด็นเกรบัญญัติโดยรวมไว้ว่า “ขอท่านพี่น้องทั้งหลายผู้ถึงแล้วซึ่งกำลังจงแสดงธรรม เพื่อความอนุเคราะห์บุคคลทั้งหลายในปัจฉิมประเทศ”(กรมศิลปากร, 2526) การบัญชาหรือโอวาทดังกล่าวนี้เป็นการปลุกเร้ากัตตุกัมยตาฉันทะหรือธรรมฉันทะ คือความต้องการที่จะทำการเผยแผ่พระศาสนา แม้ว่าจะประสบกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ทั้งในการเดินทางหรือการเผยแผ่ธรรม ก็ไม่ย่อท้อ ให้เกิดขึ้นในใจของพระสมณทูตรุ่นบุกเบิกที่ไปเผยแผ่ต่างประเทศเป็นครั้งแรก

5. การระบุจำนวนพระสมณทูตที่ไปแต่ละสาย

คัมภีร์สมันตปาสาทิกา ได้ระบุไว้แต่เพียงหัวหน้าพระสมณทูตที่ไปแต่ละสายเป็นส่วนใหญ่ อาจมีบางสายระบุเป็นคณะไว้ด้วย คือ สายที่ 1 พระมัชฌันติกเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่แคว้นกัษมีระ และแคว้นคันธาระ สายที่ 2 พระมหาเทวเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่มทิสกมณฑล สายที่ 3 พระรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่วนวาสีชนบท สายที่ 4 พระโยนกธรรมรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่อปรันตกชนบท สายที่ 5 พระมหาธรรมรักขิตเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่มหารัฐชนบท สายที่ 6 พระมหารักขิตเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่รัฐโยนก สายที่ 7 พระมัชฌิมเถระ พร้อมด้วยคณะ คือพระกัสสปโคตรเถระ พระอฬกเทวเถระ พระทุนทุภิสสรเถระ และพระสหัสสเทวเถระ ไปประกาศศาสนาที่หิมวันตประเทศ สายที่ 8 พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระ เป็นหัวหน้าไปประกาศศาสนาที่สุวรรณภูมิ และ สายที่ 9 พระมหินทเถระ พร้อมกับ พระอิฎฐิยเถระ พระอุตตยเถระ พระภัททสาละเถระ พระสัมพลเถระ สุขนสามเณร และภันชกอุบาสก ไปประกาศศาสนาที่เกาะตัมปปณณิทวีป (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/58-64) จึงทำให้เกิดการตีความว่า การทำอุปสมบทกรรมได้ในปัจจุบันประเทศต้องมีคณะปัญจวรรค มีแต่หัวหน้าคงไม่สามารถทำกรรมนั้นได้ เพื่อคลี่คลายข้อสงสัยดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีการตรวจสอบหลักฐานจากคัมภีร์ต่าง ๆ

คัมภีร์ที่ปวงศ์ พงศาวดารเก่าแก่ที่สุดของลังกา ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า พระสมณทูตที่ไปประกาศพระศาสนาในดินแดนต่าง ๆ แห่งละ 5 รูป ดังข้อความที่ว่า “พระโมคคัลลีบุตรเถระผู้เล็งเห็นการณ์ไกล ได้เล็งเห็นว่า ในอนาคตข้างหน้า พระพุทธศาสนาจักไปประดิษฐานอยู่ในปัจจุบันประเทศ จึงได้ส่งพระเถระทั้งหลาย มีพระมัชฌันติกเถระ เป็นต้น ไปแห่งละ 5 รูป เพื่อประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้เป็นประโยชน์แก่คนในปัจจุบันประเทศ ด้วยเถระบัญญัติว่า ขอท่านพี่น้องทั้งหลาย ผู้ถึงแล้วซึ่งกำลัง จงแสดงธรรมเพื่อความอนุเคราะห์บุคคลทั้งหลายในปัจจุบันประเทศ” (กรมศิลปากร, 2526)

ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา พระสมณทูตเป็นที่รับรู้กันเอง ดังข้อความว่า “พระเถระแม่ทั้งหมด เมื่อจะไปยังทิศภาคนั้น ๆ ก็เข้าใจอยู่ว่า “ในปัจจุบันติมชนบททั้งหลาย ต้องมีคณะปัญจวรรค จึงสมควรทำอุปสมบทกรรมได้” จึงไปกันพวกละ 5 รวมกับตน” (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/58) แต่ในคัมภีร์มหาวงศ์ ไม่ได้ระบุไว้ว่าต้องมีคณะปัญจวรรค จึงสมควรทำอุปสมบทกรรมได้แต่อย่างใด แต่คงเป็นที่รับรู้กันอยู่แล้ว จึงไม่มีการกล่าวถึงข้อความเช่นนั้นไว้

สรุปได้ว่า พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ประธานการทำสังคายนาที่ 3 ซึ่งเป็นผู้คัดเลือกพระสมณทูตเพื่อส่งไปประกาศพระศาสนาในดินแดนต่าง ๆ ให้พระสมณทูตเหล่านั้นทั้ง 9 สายยึดหลักวิภาษวาท เป็นหลักหมายแห่งการประกาศพระศาสนาในดินแดนต่าง ๆ ยึดโอวาทปาติโมกข์เป็นแม่บทแห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระสมณทูตเป็นผู้ทำกิจส่วนตัวเสร็จแล้ว คือเป็นผู้ทรงปริยัติ แดกฉานในปฏิสัมภิทา และชำนาญในไตรวิชา และคงมีการบัญชาหรือการให้โอวาทให้มีการประดิษฐานพระศาสนาในรัฐต่าง ๆ โดยรวม

เพื่อเป็นการปลุกเร้ากัตตุกัมยตามันตะหรือธรรมฉันทะ พระสมณทูตทุกสายไปเป็นคณะปัญญาจรรค เพื่อให้สามารถทำอุปสมบทกรรมได้ โดยที่พระสมณทูตบางสายมีสามเณรและอุบาสกติดตามไปด้วย

ประเด็นพระโสณเถระและพระอุตตรเถระในฐานะเป็นพระสมณทูต

พระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ในฐานะเป็นพระสมณทูต สายที่ 8 ที่ได้รับมอบหมายจากพระโมคคัลลีสัทธรรมทูตให้ไปประกาศพระศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิ ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช โดยมีพ่อค้านักเดินทางช่วยสนับสนุนในการเดินทางและเป็นล่ามช่วยแปลเจรจากับชนพื้นเมืองในท้องถิ่น จัดเป็นยุคที่ 1 ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เรียกว่า ยุคเถรวาทแบบสมัยอโศก (พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต), 2540: 142-143) ศึกษาในประเด็นคุณสมบัติเฉพาะตนและบริบทของดินแดนสุวรรณภูมิ ได้ดังนี้

1. เป็นผู้มีความสมบัติเฉพาะตน

พระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ในฐานะเป็นพระสมณทูตสายที่ 8 ที่ได้รับหมายหมายจากพระโมคคัลลีสัทธรรมทูตเพื่อไปเผยแผ่พระศาสนาที่ดินแดนสุวรรณภูมิ มีความสมบัติเฉพาะตนดังนี้

1) มีทักษะในการเจรจา ชาวพื้นเมืองมองเห็นพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ โดยที่ไม่รู้จักพระภิกษุมาก่อน คิดว่าเป็นเพื่อนของนางผีเสื้อน้ำ ฉวยอาวุธจะทำร้าย ท่านเจรจาพร้อมบอกว่า “เป็นสมณะมีศีล ไม่ใช่เพื่อนนางผีเสื้อน้ำ” (พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต, 2553)

2) ได้อิทธิวิธี และแสดงฤทธิ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในแก้วกฐสูตร ปาฏิหาริย์ คือการกระทำที่กำจัดหรือทำให้ปฏิกิริยาข่มได้, การกระทำที่ทำให้เป็นอัศจรรย์, การกระทำที่ให้เกิดผลเป็นอัศจรรย์ มี 3 ประการ ได้แก่ 1) อิทธิปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์คือฤทธิ์, แสดงฤทธิ์ได้เป็นอัศจรรย์ 2) อาเทศนาปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์คือการทวยใจ, รอบรู้กระบวนการของจิตจนสามารถกำหนดอาการที่หมายเล็กน้อยแล้วบอกสภาพของจิต ความคิด อุปนิสัยได้ถูกต้อง เป็นอัศจรรย์ 3) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์คืออนุสาสนี, คำสอนเป็นจริงสอนให้เห็นจริง นำไปปฏิบัติได้ผลสมจริง เป็นอัศจรรย์ (ที.สี. (ไทย) 9/483-214)

พระโสณเถระและพระอุตตรเถระได้อิถุนา ซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการเจริญสมถภาวนาจนได้ฌาน เพื่อเป็นบาทฐานแห่งการเจริญวิปัสสนาภาวนาต่อไป เป็นความรู้พิเศษคือ อิทธิวิธี ทำให้สามารถแสดงฤทธิ์ได้ โดยทำให้มีร่างกายใหญ่โต ดังที่คัมภีร์สมันตปาสาทิกา ได้เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า “พระเถระนิรมิตอัทภาพมากกว่าพวกรากษสเป็น 2 เท่า ปิดล้อมข้างทั้ง 2 ด้วยอัทภาพเหล่านั้น ก็นางรากษสนั้นพร้อมทั้งบริวารไว้ตรงกลาง นางรากษสตนนั้นพร้อมทั้งบริวาร ได้คิดตั้งนี้ว่า สถานที่นี้จักเป็นของอันรากษสเหล่านี้ได้แล้วแน่นอน ส่วนพวกเราก็จักเป็นภักษาของรากษสเหล่านี้ พวกเราทั้งหมดได้รับหนีไปแล้ว” (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/62)

ซึ่งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้วิเคราะห์ได้ว่า

(1) เป็นการแสดงฤทธิ์ที่เหนือกว่า ให้อีกฝ่ายพ่ายแพ้ไปได้ ทำให้คนพื้นเมืองหันมายอมรับคนที่มีฤทธิ์มากกว่าพร้อมที่จะรับฟังหลักการต่าง ๆ ที่จะได้แสดงต่อไป ดังเช่นพระพุทธเจ้าทรงใช้ฤทธิ์ที่เหนือกว่าแล้วแสดงหลักไฟเป็นของร้อนแก่ชฎิล 3 พี่น้องและบริวาร เป็นต้น

(2) อาจเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา โดยที่คนพื้นเมืองยอมรับศาสนาแบบดั้งเดิมคือการนับถือภูติผีปีศาจอันเกิดจากความกลัว ดังบทพหู เว ฯลฯ เป็นต้น ทำให้ยังไม่สิ้นทุกข์ดับต้นหาอย่างสิ้นเชิงได้ เมื่อได้ฟังหลักการของพระเถระ จึงทำให้คนพื้นเมืองเห็นทางออกจากสังสารวัฏไปได้

(3) พระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถระคงได้คัดเลือกพระเถระทั้ง 2 โดยพิจารณาจากความรู้ในหลักธรรมและความรู้ในเรื่องอื่น ๆ เช่น ได้อิทธิวิธี เป็นต้น ประกอบ เพื่อจะได้ประกาศพระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิอย่างได้ผล

3) เป็นผู้สามารถในการแสดงธรรม

ชาวสุวรรณภูมิอยู่ในดินแดนที่เป็นเมืองท่าชายทะเล ได้ติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับพ่อค้าทั้งจากอินเดีย จีน อาหรับ ซึ่งมาจากแดนไกล และได้ฟังหลักคำสอนของพราหมณ์นักคิดนักสอนศาสนาต่าง ๆ ทำให้คุ้นเคยกับการรับรู้เรื่องราวและแนวคิดใหม่ ๆ ดังนั้น พระเถระทั้ง 2 รูป จึงเลือกสรรพระสูตรที่คิดว่าเหมาะสมกับสติปัญญาของชาวพื้นเมือง ซึ่งว่าไปแล้วมีความคิดที่ทันสมัย โดยได้เลือกพรหมชาลสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ 1 แห่งทีฆนิกาย สิลขันธวรรค มาแสดงไว้ ดังที่ปรากฏในข้อความตอนหนึ่งในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา “ท่านให้หมู่มหาชนซึ่งประชุมพร้อมกันอยู่ในสมัยนั้นเลื่อมใสด้วยพรหมชาลสูตร” ได้ (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/62)

พรหมชาลสูตร เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยชายดักคนให้หลงอยู่ในทิฏฐิ 62 จึงต้องติดข้องอยู่กับการเวียนว่ายตายเกิด มีเนื้อหาเกี่ยวกับลัทธิแนวความคิดปรัชญาที่เรียกว่าทิฏฐิ เป็นวาทะทางเกี่ยวกับการขาดสูญซึ่งผู้ไม่รู้แจ้งตามความเป็นจริง จึงถูกลัทธิเหล่านี้ครอบงำไว้ เหมือนปลาที่ถูกแหครอบคลุมไว้ ทำให้ไม่อาจหลุดพ้นไปได้ ควรใช้ปัญญาพิจารณาว่าทุกสิ่งเกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย ดับไปเพราะเหตุปัจจัยสิ้นไปคือปฏิจจสมุปบาท (ที.สี. (ไทย) 9/1-146/1-46) ก่อให้เกิดผลลัพธ์คือทำให้ชาวพื้นเมืองจำนวนมากดำรงอยู่ในสภาวะและศีลและบรรลุธรรม เด็กชาย 3,500 คน ได้บรรพชา เด็กหญิง 1,500 คน ได้บรรพชา ทำให้พระศาสนาได้ตั้งมั่นในดินแดนสุวรรณภูมิ (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/62-23)

คนในดินแดนสุวรรณภูมิเป็นผู้มีสติปัญญาขั้นสูงพร้อมที่จะรับฟังแนวคิดต่าง ๆ และทางเลือกใหม่ ๆ ให้แก่ตนเอง จนกระทั่งในสมัยทวารวดีต่อมา จึงเป็นที่มาของศิลาธรรมจักรมีจารึกเกี่ยวกับหัวใจพระพุทธศาสนา เช่น เย ธมมา อริยสัจ 4 ปฏิจจสมุปบาท คาถาธรรมบทก็เลือกสรรบทธรรมที่ทำให้สิ้นทุกข์พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

4) เป็นผู้รู้กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระโสณเถระและพระอุตตรเถระได้พิจารณาถึงการย่นระยะเวลาในการเผยแผ่พระศาสนา โดยใช้กลยุทธ์เจาะจงไปกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นชนชั้นนำ ชนชั้นปกครอง ดังที่คัมภีร์มหาวงศ์ได้ระบุว่า “กษัตริย์ได้

ขนานนามพระกุมารที่ประสูติในพระราชวังให้มีพระนามว่า โสณะ (เจ้าทอง) และอุตตระ (เจ้าอุตร) เพื่อเป็นมงคลนาม” (พระมหานามเถระและคณะบัณฑิต, 2553)

เมื่อทำให้ชนชั้นนายอรรณบับถือแล้ว ประชาชนในดินแดนย่อมจงใจให้บับถือได้โดยง่าย โดยที่สอดคล้องกับกลยุทธ์หลัก ซึ่งพระพุทธเจ้าใช้ในการเผยแผ่พระศาสนาในช่วงต้น โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายไปที่ชนชั้นปกครอง ได้แก่ พระเจ้าพิมพิสาร คหบดีระดับเศรษฐี ได้แก่ ยสะและบิดา และเจ้าลัทธินยุคนั้น ได้แก่ ชฎิล 3 พี่น้องและบริวาร ทำให้ย่นระยะเวลาในการเผยแผ่

5) เป็นผู้ฉันทนเดียว (เอกภตติกา) เจริญรอยตามพระศาสดา

พระโสณเถระและพระอุตตระเถระเป็นผู้ฉันทนเดียว ทำให้ร่างกายเบา มีกำลัง สามารถเดินทางไปเผยแผ่พระศาสนาได้ไกล เจริญรอยตามพระศาสดา ดังข้อความว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราฉันอาหารมือเดียว เราเมื่อฉันอาหารมือเดียว ย่อมรู้สึกว่าคุณภาพมีโรคาพาธน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพละนามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ ภิกษุทั้งหลาย มาเถิด แม่เธอทั้งหลายก็จงฉันอาหารมือเดียวเถิด เธอทั้งหลาย เมื่อฉันอาหารมือเดียว จักรู้สึกว่าคุณภาพมีโรคาพาธน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพละนามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ” (ม.ม. (ไทย) 13/134/150)

ท่านทั้ง 2 รูปเป็นผู้ฉันทนเดียวในแต่ละวัน เพื่อยังอัตภาพให้เป็นไป ดังที่คัมภีร์สมันตปาสาทิกาได้ระบุไว้ว่า “เป็นผู้ฉันทนเดียว (เอกภตติกา)” (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/62) ทำให้ไม่ต้องกังวลในการแสวงหาภัตตประกาศพระศาสนาได้มากขึ้น โดยที่พ่อค่านักแสวงโชค ต่อมาเป็นชาวพื้นเมืองเป็นผู้ถวายภัตต ไม่ต้องเกิดความยุ่งยากมากนักในการถวายในแต่ละวัน

6) เป็นผู้เสียสละความสุขส่วนตัว มุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

พระโสณเถระและพระอุตตระเถระมีความสุขส่วนตัวคือ ได้เป็นผู้ทรงปริยัติ แดกฉานในปฏิสัมภิทา และชำนาญในไตรวิชาแล้ว (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/55) ท่านทั้ง 2 รูปสามารถใช้วิหิตความสุข ด้วยการเข้าสมาธิเสวยฌานสมาบัติ ซึ่งเรียกว่า “ทิวฐธรรมสุขวิหาร” ไม่ต้องขวนขวายอะไรเพิ่มเติมก็ได้ แต่ท่านทั้ง 2 รูปยังรับผิดชอบไปเป็นพระสมณทูตบำเพ็ญประโยชน์แนะนำหลักธรรมแก่ชาวสุวรรณภูมิ โดยไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากในการเดินทาง อุปสรรคเรื่องภาษาในการสื่อสาร อาหารการขบฉัน ความแตกต่างด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ ฯลฯ

2. บริบทของดินแดนสุวรรณภูมิ

พระโมคคัลลิตบุตรติสสเถระคงทราบว่าเป็นดินแดนอยู่ทางตะวันออกของประเทศอินเดีย แล่นเรือจากอ่าวเบงกอลไปถึงได้ เป็นดินแดนที่มีความมั่งคั่งจากการบอกเล่าจากพ่อค้าชาวอินเดียที่เดินทางไปค้าขาย เป็นชุมทางการค้าและแนวคิดต่าง ๆ ซึ่งคนพื้นเมืองน่าจะมีความพร้อมที่จะรับฟังหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และมีคนอินเดียกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งเดินทางมาก่อนหน้านั้นเป็นระยะ ๆ ได้พักอาศัยอยู่แล้ว อันเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการส่งพระเถระทั้ง 2 รูปไปประกาศพระศาสนา

พระสมณทูตสายที่ 8 พระโสณเถระและพระอุตตรเถระได้เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สุวรรณภูมิ นั่งเรือฝ่าคลื่นโต้พายุมายังด้วยความยากลำบาก ท่านมาถึงแล้ว คงจะได้คนอินเดียที่เคยเป็นชาวเมืองกลิงคะ ซึ่งลงเรือหนีภัยสงครามเมื่อครั้งพระเจ้าอโศกมหาราชครองราชย์ได้ 8 ปีแล้ว ได้ยกทัพไปตีรัฐกลิงคะ ซึ่งคือรัฐโอริสสาในปัจจุบัน ซึ่งในช่วงนั้น ไม่มีเจ้าผู้ครองแคว้นนี้เอง ที่ทำให้ชาวเมืองกลิงคะออกสู้รบเพื่อรักษาเอกราชเอง นำมาซึ่งการสูญเสียชีวิตผู้คน 100,000 คน และยังมีผู้ที่ถูกจับเป็นเชลยศึกมากถึง 150,000 คน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552: 160)

คนส่วนหนึ่งลงเรือหนีภัยสงครามมายังสุวรรณภูมิ และยังมีคนอินเดียกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งเดินทางมาก่อนหน้านั้นเป็นระยะ ๆ ต่อมา ได้แต่งงานกับคนพื้นเมือง แต่ยังคงอัตลักษณ์แห่งความเป็นอินเดียไว้ เป็นลุ่มสื่อสารกับชนชั้นปกครองและคนเหล่านี้ ๆ โดยท่านเจรจาเป็นภาษามาคธี บาลี สันสกฤต คนที่เป็นลุ่มแปลถ่ายทอดเป็นภาษาท้องถิ่นให้ฟังต่อไป ดังนั้น การสอนธรรมแก่ชาวพื้นเมืองผ่านสื่อภาษาจึงไม่ใช่อุปสรรคแต่อย่างใดเลย ทำให้ท่านไม่รู้สึกลดเดี้ยวในการเผยแผ่พระศาสนาแต่อย่างใด

สรุปได้ว่า พระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ในฐานะเป็นพระสมณทูตสายที่ 8 ที่ได้รับหมายหมายจากพระโมคคัลลิตุตรติสสเถระเพื่อไปเผยแผ่พระศาสนาที่ดินแดนสุวรรณภูมิ เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ได้แก่มีทักษะในการเจรจา ได้อิทธิวิธีและแสดงฤทธิ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้สามารถในการแสดงธรรม เป็นผู้รู้กลุยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้ฉันทเดียว (เอกภคตติกา) ทำให้ไม่เกิดความยุ่งยากมากนักในการประกาศพระศาสนา และเป็นผู้อุทิศตนเองให้แก่พระศาสนา โดยเสียสละความสุขส่วนตัว ในส่วนบริบทของดินแดนสุวรรณภูมิ เป็นชุมทางการค้าและแนวคิดต่าง ๆ ซึ่งคนพื้นเมืองน่าจะมีความพร้อมที่จะรับฟังหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา และมีคนอินเดียกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งเดินทางมาก่อนหน้านั้นเป็นระยะ ๆ ได้พักอาศัยอยู่แล้ว ช่วยเป็นลุ่มสื่อสารกับชนชั้นปกครองและคนเหล่านี้ ๆ ทำให้การสั่งสอนธรรมแก่ชาวพื้นเมืองผ่านสื่อภาษาจึงไม่ใช่อุปสรรค และทำให้ท่านไม่รู้สึกลดเดี้ยวในการเผยแผ่พระศาสนา

ประเด็นนางรากษส – นางผีเสื้อน้ำ -ปีศาจ

พระสมณทูตทั้ง 9 สาย ที่ไปประกาศพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษที่ 3 ได้เลือกแสดงพระสูตร โดยเป็นการสอนให้ตรงกับความสนใจหรือความเชื่อถือของคนพื้นเมืองในยุคนั้น ซึ่งนับถือโดยมีความกลัวต่อภูติผี ต่อสิ่งลึกลับหรืออมนุษย์ผีเสื้อน้ำที่มีส่วนสำคัญมากในเรื่องของศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในศาสนาพุทธ บรรพกาล หรือศาสนาเรขาคณิต

พระสมณทูต สายที่ 8 มีหัวหน้า 2 รูป คือ พระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ ไปประกาศพระศาสนาที่ยังดินแดนสุวรรณภูมิ ชาวสุวรรณภูมิไม่รู้จักพระภิกษุมาก่อน เมื่อเห็นพระเถระทั้ง 2 รูป จึงเข้าใจว่า เป็นสหายของนางผีเสื้อน้ำ ได้พากันชวนอาวุธเข้าไปจะฆ่า พระเถระจึงได้บอกกับชนเหล่านั้นว่า เป็นสมณะ มีศีล ไม่ใช่สหายของนางผีเสื้อน้ำ ต่อจากนั้น พระเถระทั้ง 2 รูปจึงได้แสดงฤทธิ์นางผีเสื้อน้ำให้พ่ายแพ้ไป และแสดงพรหม

ชาลสูตร ทำให้ชาวพื้นเมืองจำนวนมากมีศรัทธาปสาทะในพระพุทธศาสนา (พระมหานามเถระ และคณะ
บัณฑิต, 2553)

แต่คัมภีร์ทีปวงค์ ในปริจเฉทที่ 8 ว่าด้วยส่งพระไปประกาศศาสนาในที่ต่าง ๆ ได้กล่าวถึงการส่ง
พระโสณเถระและพระอุตตรเถระไปที่สุวรรณภูมิ กำจัดพวกปีศาจ ทำให้ประชาชนเลื่อมใสในพระศาสนา (กรม
ศิลปากร, 2526) ซึ่งแตกต่างจากคัมภีร์มหาวงศ์และสมันตปาสาทิกา เรียกว่า นางรากษสหรือนางผีเสื้อน้ำ โดย
ที่คำว่า “ปีศาจ” ในภาษาสันสกฤต แปลว่า “ผู้กินเนื้อ” ใช้หมายถึง อสุรกายชนิดหนึ่งตามคติศาสนาแบบอินเดีย
โดยรวมแล้ว ไม่ว่าจะปีศาจ นางรากษสหรือนางผีเสื้อน้ำ คงเป็นยักษ์ที่ชอบกินเนื้อ ดีความได้ว่าเป็น
เป็นคนในสุวรรณภูมิอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่บริเวณแหล่งน้ำ มีนิสัยดุร้าย ไม่ชอบสูงส่งกับคนกลุ่มอื่น ๆ

สุวรรณภูมิเป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งคนในยุคนี้อพยพจากที่ราบสูงลงมาทางพื้นที่ราบลุ่มเพื่อ
เพาะปลูก/ทำคอกโดยนำสัตว์ป่ามาเลี้ยง ถือหลักว่า น้ำเป็นทรัพยากรอันทรงคุณค่า คนมีอำนาจคือคนที่ยึด
ครองแหล่งน้ำ ทำให้กลุ่มชนที่สามารถยึดครองแหล่งน้ำขนาดใหญ่ได้ ย่อมมีอำนาจในสังคมยุคนั้น

นางรากษสหรือนางผีเสื้อน้ำและบริวารสามารถจับจองแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งมีสัตว์น้ำจำนวนมาก
ใช้อุปโภคและบริโภคหล่อเลี้ยงคนในกลุ่ม ช่วยในการเพาะปลูกได้ แต่คงไม่อนุญาตให้กลุ่มชนใด ๆ เข้าไป
แสวงหาผลประโยชน์ได้ง่าย ๆ ทำให้คนกลุ่มอื่น ๆ มองเป็นปีศาจเป็นยักษ์ ไปได้

คนสามารถอยู่ร่วมกับยักษ์ ปีศาจและพญานาคได้ เนื่องด้วยทั้งหมดก็คือคนอีกกลุ่มหนึ่ง ๆ ที่มีการ
นับถือสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน และมีนิสัยใจคอแตกต่างกัน เช่น ดุร้าย อาจถึงขั้นกินเนื้อมนุษย์ได้ เป็นต้น แต่คง
เป็นเชิงสัญลักษณ์ให้คนกลุ่มอื่น ๆ เกรงกลัว ตลอดถึงวิถีชีวิตการเป็นอยู่อาจแตกต่างกัน ในยุคนั้น คำว่า “ยักษ์
ปีศาจ นาค” คงเป็นชื่อเรียกคนอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมที่ดุร้ายและเป็นสิ่งที่กลุ่มตนเองนับถือ เป็นที่
รับทราบกันทั่วไป คงไม่น่ากลัวแต่เติมจินตนาการ ดั่งเช่นปัจจุบันนี้

สังคมของชาวสุวรรณภูมิยกย่องเพศหญิงเป็นใหญ่กว่าเพศชาย เป็นอารยธรรมที่ผู้หญิงเป็นใหญ่
ก่อนผู้ชายเป็นใหญ่ ซึ่งแตกต่างจากอินเดียและจีนแบบตรงกันข้าม โดยเฉพาะที่ชี้ชัดลงไปเรื่องการแต่งงาน คน
ในดินแดนสุวรรณภูมิเมื่อแต่งงานแล้ว ผู้ชายต้องไปอยู่บ้านผู้หญิง เป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัวผู้หญิง เป็น
แรงงานให้ครอบครัวฝ่ายหญิง จำเป็นต้องมีการปรับทัศนคติของตนให้คล้อยตามไปทางฝ่ายหญิงไม่มากนักน้อย
ในขณะที่อินเดียและจีน ผู้หญิงต้องไปอยู่บ้านผู้ชาย สุวรรณภูมิมีประเพณีการให้มรดกเฉพาะลูกผู้หญิงเท่านั้น
ส่วนลูกผู้ชายให้ไปหาเอาใหม่ ก็จะได้รับมรดกฝ่ายภรรยาโดยปริยาย ภาษาที่ใช้กับของที่มีความสำคัญหรือมี
ประโยชน์มาก จะใช้คำว่า “แม่” นำหน้า เช่น แม่น้ำ แม่ทัพ เป็นต้น (สมัย ยอดอินทร์ และคณะ, 2555: 88)

คนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่บริเวณแหล่งน้ำที่พระเถระทั้ง 2 รูปไปปราบพยุศ ทำให้พ่ายแพ้ ก่อนที่
จะไปแสดงพรหมชาลสูตรแก่ชาวพื้นเมือง คนกลุ่มนั้นมีหัวหน้า ซึ่งทำหน้าที่ดูแลหมู่คณะและบริวารของตน เป็น
เพศหญิง คือ รกขสี นางรากษส สมอ้างกับข้อความที่ว่า “นางรากษสตนหนึ่ง พร้อมด้วยบริวาร ขึ้นมาจาก
สมุทร” (วิ.มหา.อ. (บาลี) 1/62)

สรุปได้ว่า พระสมณทูตสายที่ 8 คือพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ ไปประกาศพระศาสนายัง ดินแดนสุวรรณภูมิ ชาวสุวรรณภูมิไม่รู้จักพระภิกษุมาก่อน เมื่อเห็นพระเถระทั้ง 2 รูป จึงเข้าใจว่า เป็นสหาย ของนางผีเสื้อน้ำ คำว่า “ยักษ ปิศาจ นาค” เป็นคนในสุวรรณภูมิอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่บริเวณแหล่งน้ำ มี นิสัยดุร้าย ไม่ชอบสูงส่งกับคนกลุ่มอื่น ๆ สังคมของชาวสุวรรณภูมิมีหัวหน้าเป็นเพศหญิง ยกย่องเพศหญิงเป็น ใหญ่กว่าเพศชาย ซึ่งแตกต่างจากอินเดียและจีน

ประเด็นพระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นเพียงตำนานหรือบุคคลที่มีตัวตนจริงในทางประวัติศาสตร์ ?

คัมภีร์สมันตปาสาทิกา คัมภีร์มหาวงศ์และคัมภีร์ทีปวงศ์ ซึ่งรจนาขึ้น โดยมีระยะเวลาห่างกัน 6-700 ปีจากสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ระบุไว้ตรงกันว่า “ได้มีการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ที่มีพระภิกษุเข้าร่วม จำนวน 1,000 รูป ที่โอศการาม กรุงปาฏลีบุตร แคว้นมคธ ประเทศอินเดีย โดยมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน ดำเนินการอยู่เป็นเวลา 9 เดือน จึงเสร็จสิ้น และการส่งพระสมณทูตคือพระโสณเถระและพระอุตตรเถระไปประกาศพระศาสนายังสุวรรณภูมิ โดยได้ปราบราชสหรือนางผีเสื้อน้ำ และได้แสดงพรหมชาลสูตรแก่คนพื้นเมือง ทำให้ได้ตั้งอยู่ในไตรสรณคมณ์และเบญจศีล และได้บรรลุธรรมเป็นจำนวนมาก”

แต่หลักฐานด้านจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งโปรดให้สร้างในรัชสมัยของพระองค์ ราวพุทธศตวรรษที่ 3 ไม่มีการกล่าวถึงการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ที่มีพระภิกษุเข้าร่วม จำนวน 1,000 รูป และการส่งพระสมณทูตคือพระโสณเถระและพระอุตตรเถระไปประกาศพระศาสนายังสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ใหญ่ แต่ได้กล่าวถึงดินแดนแห่งอื่น ๆ ไว้ในจารึกศิลา ฉบับที่ 5 ซึ่งจารึกขึ้นในปีที่ 13 ของการครองราชย์ กล่าวไว้ว่า “ธรรมมหาอำมาตย์เหล่านั้น (ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งไป) ทำหน้าที่เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขของชาวโยนก (กรีกที่อยู่ชายแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย) ชาวกัมโพชะ (ที่อยู่บริเวณอัฟกานิสถานและปากีสถาน) และชาวคันธาระ พร้อมทั้งประชาชนเหล่าอื่นผู้อาศัยอยู่ ณ ชายแดนตะวันตก (บริเวณราชภูริกะ-ไปยัตร์ยณิกะ ซึ่งอยู่บริเวณตอนใต้ของเทือกเขาวินธัย) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2552) และในจารึกศิลา ฉบับที่ 13 จารึกขึ้นในปีที่ 8 ของการครองราชย์ ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราชได้ยกกองทัพไปปราบปรามแคว้นกิลกิส ซึ่งปัจจุบันคือรัฐโอริสสา ได้กล่าวถึงรายชื่อประเทศต่าง ๆ ที่พระองค์โปรดให้ส่งธรรมมหาอำมาตย์เหล่านั้นไป ดังนี้ “แม้ว่าไกลกว่า 600 โยชน์ ที่พระราชาแห่งโยนกมีนามว่า แอนทิโอคัสที่ 2 เธออส (Antiochus II Theos) แห่งซีเรีย และดินแดนต่อจากที่นี้ที่ปกครองโดยกษัตริย์อีก 4 พระองค์คือ พระเจ้าปโตเลมีที่ 2 ฟิลาเดลฟุส (Ptolemy II Philadelphus) แห่งอียิปต์ พระเจ้าแอนติโกนัสที่ 2 โกนาตัส (Antigonus II Gonatas) แห่งมาซิโดเนีย พระเจ้ามากัส (Magas) แห่งไซรีนี (กรีกโบราณ อยู่ปลายเหนือสุดแถบตะวันออกของลิเบียปัจจุบัน) และพระเจ้าอเล็กซานเดอร์ แห่งเอปิริอุส (Alexander of Epirus) และถัดลงไปทางทิศใต้ ถึงแคว้นแคว้นของชาวโจชะ (Cholas) แคว้นแคว้นของชาวปาณฑยะ (Pandyas) (ซึ่งเป็นชาวทมิฬ ตอนใต้สุดของประเทศอินเดีย) ตลอดถึงประชาชนชาวแม่น้ำตามรปรณณี (Tamraparni) (เกาะลังกา) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2552 และ (ผาสุข อินทรารุช, 2548)

ดังนั้น ต่อมาจึงได้มีการสร้างตำนานขึ้นว่า พระอุตรเถระผู้มาพร้อมกับพระโสณเถระ ซึ่งเป็นพระสมณทูตที่พระเจ้าอโศกมหาราชส่งมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ ได้กลายเป็นหลวงปู่เทพโลกอุดร และเชื่อกันว่า พระอุตรเถระนั้นยังดำรงสังขารชั้นธัญอยู่เพื่อพิทักษ์คุ้มครองดูแลพระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ ทวารวดี จนถึงปัจจุบันนี้ (ข่าววาไรตี้, 2559)

สรุปได้ว่า คัมภีร์สมันตปาสาทิกา คัมภีร์มหาวงศ์และคัมภีร์ทีปวงศ์ได้กล่าวถึงการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาออกประเทศอินเดีย โดยเฉพาะพระสมณทูต สายที่ 8 คือพระโสณเถระและพระอุตรเถระ ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิ แต่หลักฐานด้านจารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช ได้กล่าวถึงธรรมมหาอำมาตย์ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนส่วนต่าง ๆ ของประเทศอินเดีย ประเทศในยุโรป แอฟริกาและเกาะลังกา ไม่ได้กล่าวถึงพระสมณทูต สายที่ 8 คือพระโสณเถระและพระอุตรเถระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนสุวรรณภูมิไว้ อาจเป็นได้ว่า พระโสณเถระและพระอุตรเถระเป็นเพียงตำนานมากกว่าจะเป็นบุคคลที่มีตัวตนจริงในทางประวัติศาสตร์ เป็นการสร้างความชอบธรรมเพื่อยืนยันถึงการเกี่ยวข้องกันของพระพุทธศาสนากับดินแดนสุวรรณภูมินั้นมีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 3

ประเด็นการพัฒนาระบบกษัตริย์ตามคติอินเดีย

สุวรรณภูมิ เป็นชื่อดินแดนโดยรวม ซึ่งรัฐในดินแดนนี้ มีการปกครองด้วยระบบกษัตริย์ ซึ่งเป็นผู้นำที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง การแผ่ขยายอำนาจ การทำนุบำรุงและส่งเสริมศาสนา รวมทั้งการส่งเสริมการค้า ทั้งภายในและภายนอกอาณาจักรเพื่อสร้างความมั่งคั่งร่ำรวยให้แก่บ้านเมือง ดังที่คัมภีร์มหาวงศ์ได้ระบุถึงการมีระบบกษัตริย์ของคนในดินแดนแห่งนี้ และเมื่อพระโสณเถระและพระอุตรเถระ ได้แสดงฤทธิ์ปราบนางรากษสหรือนางผีเสื้อน้ำ ที่ขึ้นมาจากสมุทรเพื่อเคี้ยวกินพวกทารกที่เกิดในราชตระกูล จนทำให้นางรากษสและบริวารหนีไป กษัตริย์ได้ขนานนามพระกุมารที่ประสูติในพระราชวังให้มีพระนามว่า โสณะ (เจ้าทอง) และอุตตระ (เจ้าอุดร) เพื่อเป็นมงคลนาม (พระมหานามเถระและคณะบัณฑิต, 2553) โดยที่ชื่อว่า เจ้าทอง ทำให้พระกุมารมีความมั่งคั่งในอนาคต ส่วนเจ้าอุดร คือ ทิศเบื้องซ้าย ทิศเหนือ ทำให้พระกุมารได้มิตรที่ดี เป็นมิตรที่เมื่อเพื่อนประมาทแล้ว ช่วยป้องกันทรัพย์สินสมบัติของเพื่อนนั้น ในคราวมีภัย เป็นที่พึ่งได้ ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก และนับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร (ที.ปา. (ไทย) 11/270/215)

พระเถระทั้ง 2 รูปได้ทำให้คนพื้นเมืองของดินแดนสุวรรณภูมิอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีนิสัยดุร้ายมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนพื้นเมืองส่วนใหญ่ ซึ่งอยู่ในผืนแผ่นดินใหญ่ ทำให้คนพื้นเมืองส่วนใหญ่ โดยเฉพาะชนชั้นปกครอง มีความนับถือในตัวท่านตามไปด้วย ได้นำชื่อของพระเถระไปตั้งเป็นชื่อมงคลให้แก่โอรสของพระองค์เองว่า เจ้าทอง กับเจ้าอุดร และมีความยินดีที่ท่านทั้ง 2 รูป ได้ช่วยสั่งสอนให้คนในรัฐทำดีเว้นชั่วเป็นการเอื้อต่อการปกครอง

นอกเหนือไปจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คนในดินแดนสุวรรณภูมิได้รับแนวคิดเรื่องการปกครองแบบกษัตริย์ทั้งจากอัครคัมภีร์สูตร กล่าวถึงชื่อเรียกชนชั้นสูง ซึ่งเป็นชนปกครองว่า กษัตริย์ ราชา และ

มหาสมมติ ดังมีข้อความว่า “เพราะเหตุที่สัตว์นั้นอันมหาชนสมมติ (แต่งตั้ง) ฉะนั้น คำแรกว่า ‘มหาสมมติ’ จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุที่สัตว์นั้นเป็นใหญ่แห่งที่นาทั้งหลาย ฉะนั้น คำที่ 2 ว่า ‘กษัตริย์’ จึงเกิดขึ้น เพราะเหตุที่สัตว์นั้นให้ชนเหล่าอื่นยินดีได้โดยชอบธรรม ฉะนั้น คำที่ 3 ว่า ‘ราชา’ จึงเกิดขึ้น (ที.สี. (ไทย) 11/131/96-97) ซึ่งชนชั้นปกครอง ที่เป็นหัวหน้าของคนในดินแดนนี้คองนำหลักการนี้มาใช้และพัฒนาระบบกษัตริย์ตามคติอินเดีย เป็นพระเจ้าจักรพรรดิขึ้น ในปลายสมัยสุวรรณภูมิ ราวพุทธศตวรรษที่ 5-6 ชนชั้นปกครองในดินแดนนี้คงได้รับคติพระเจ้าจักรพรรดิ (ศรีศกดิ์ วัลลิโกดม, 2562) โดยพบจักรซึ่งใช้ได้ทั้งพระพุทธศาสนา (ประกาศ) และระบบกษัตริย์ (แสดงแสนยานุภาพ) โดยแสดงถึงการเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช มีแก้ว 7 ประการเป็นสัญลักษณ์ โดยเฉพาะจักรแก้ว ดังมีปรากฏในจกัถวัตติสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ได้มีพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าทัพเพณมิ ผู้ทรงธรรม ครองราชย์โดยธรรม ทรงเป็นใหญ่ในแผ่นดินมีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขต ทรงได้รับชัยชนะ มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ ได้แก่ (1) จักรแก้ว (2) ช้างแก้ว (3) ม้าแก้ว (4) มณีแก้ว (5) นางแก้ว (6) คหบดีแก้ว (7) ปริณายกแก้ว มีพระราชโอรสมากกว่า 1,000 องค์ ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีรกษัตริย์ สามารถย้ายราชศัตรูได้ พระองค์ทรงชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาชญา ไม่ต้องใช้ศัสตรา ครอบครองแผ่นดินนี้มีสาครเป็นขอบเขต” (ที.ปา. (ไทย) 11/81/60)

สรุปได้ว่า คนในดินแดนสุวรรณภูมิได้รับพระพุทธศาสนาจากการเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกประเทศอินเดียของพระสมณทูต สายที่ 8 คือพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ โดยที่กษัตริย์ได้รับพระราชสาส์นเกี่ยวกับวัตถุประสงค์แห่งการเข้ามาคือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากพระเจ้าอโศกมหาราช และพระเถระทั้ง 2 รูปได้ช่วยสั่งสอนเพื่อให้คนในรัฐทำดีเว้นชั่วเป็นการเอื้อต่อการปกครอง พร้อมทั้งได้รับแนวคิดเรื่องผู้ปกครองในฐานะเป็นมหาสมมติ กษัตริย์ และพระราชจากอัครคัมภีร์สูตร และเป็นพระเจ้าจักรพรรดิจากจกัถวัตติสูตรในพระพุทธศาสนา

บทสรุป

สุวรรณภูมิเป็นดินแดนแห่งอารยธรรมแห่งหนึ่งของโลกตะวันออก เช่นเดียวกับอารยธรรมจีนโบราณและอินเดียโบราณ เป็นชื่อดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ไม่ใช่เป็นชื่อบ้านเมือง รัฐหรืออาณาจักรในทางการปกครองที่มีกษัตริย์ชนชั้นสูงปกครอง สุวรรณภูมิเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่อยู่ทางตะวันออกของประเทศอินเดีย และเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาเข้ามาตั้งมั่นนอกประเทศอินเดียเป็นครั้งแรก โดยการนำของพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ซึ่งเกิดขึ้นหลังการทำสังคายนาครั้งที่ 3 ในพุทธศตวรรษ 3 มีหลักฐานจากคัมภีร์สมันตปาสาทิกา คัมภีร์มหาวงศ์ และคัมภีร์ทีปวงศ์ สนับสนุนความน่าเชื่อถือดังกล่าว แต่ไม่มีปรากฏในจารึกศิลาของพระเจ้าอโศกมหาราช จัดเป็นยุคที่ 1 ใน 4 ยุค ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เรียกว่ายุคเถรวาทแบบสมัยอโศก

การส่งพระสมณทูตทั้ง 9 สายไปประกาศพระศาสนายังดินแดนต่าง ๆ ของพระโมคคัลลิตบุตรติสสเถระ ให้ยึดหลักวิภังชวาท ยึดโอวาทปาติโมกข์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยที่พระสมณทูตเหล่านั้นเป็น

ผู้ทำกิจส่วนตัวเสร็จแล้ว คือเป็นผู้ทรงปริยัติ แดกฉานในปฏิสัมภทา และชำนาญในไตรวิชา พระสมณทูตทุกสายไปเป็นคณะปัญจวรรค เพื่อให้สามารถทำอุปสมบทกรรมได้

พระโสณเถระและพระอุตตรเถระ ในฐานะเป็นพระสมณทูตสายที่ 8 เป็นผู้มีความสมบัติเฉพาะตนได้แก่ มีทักษะในการเจรจา ได้อิทธิวิธีและแสดงฤทธิ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้สามารถในการแสดงธรรม เป็นผู้รู้กลุฑิในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นผู้ฉันทเดียว (เอกกตติกา) และเป็นผู้อุทิศตนเองให้แก่พระศาสนา ในส่วนบริบทของดินแดนสุวรรณภูมิ เป็นชุมทางการค้าและแนวคิดต่าง ๆ ซึ่งคนพื้นเมืองน่าจะมี ความพร้อมที่จะรับฟังหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

คนในดินแดนสุวรรณภูมิได้รับพระพุทธศาสนาจากการเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดียของพระสมณทูต สายที่ 8 คือพระโสณเถระและพระอุตตรเถระ และกษัตริย์ในดินแดนสุวรรณภูมิได้รับแนวคิดเรื่องผู้ปกครองในฐานะเป็นมหาสมมติ กษัตริย์ และพระราชจากอัครัญญสูตร เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ จากจักกวัตติสูตร

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2526). *พระคัมภีร์ที่ปวงค์*. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.

ข่าววาไรตี้. (2559). *เจาะตำนานหลวงปู่เทพโลกอุดร*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <https://www.tnews.co.th/> (14 พฤศจิกายน 2565)

ประทุม ชุมเพ็งพันธ์. (2546). *สุวรรณภูมิ ดินแดนทองแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุวีริยาสาส์น.

ผาสุข อินทรารูธ, ศาสตราจารย์ ดร. (2548). *สุวรรณภูมิจากหลักฐานโบราณคดี*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2540). *พระพุทธศาสนาในเอเชีย*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2552). *จารีกอโคก*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิตัมม์.

พระมหานามเถระ และคณะบัณฑิต. (2553). *คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 1*. แปลโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุเทพ พรหมเลิศ. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2534). *อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (2562). การเข้ามาของพระพุทธศาสนาและระบอบราชามหากษัตริย์ในสุวรรณภูมิ. *วารสารเมืองโบราณ*. 44 (4) : 5-15.

สมัย ยอดอินทร์, รองศาสตราจารย์และคณะ. (2555). งานวิจัยจากข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับข้อขัดแย้ง
“เรื่องการเป็นหรือไม่เป็นป๊อติกมาสของปฏิทินจันทรคติไทย ปี พ.ศ. 2555. เชียงใหม่ : มูลนิธิ
วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เพื่อชุมชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.